

ISTORIE INTELLECTUALĂ ȘI COOPERAREA ELITELOR. COMISIILE LIGII NAȚIUNILOR PENTRU COOPERARE INTELLECTUALĂ ȘI ROMÂNIA (1921-1939)*

Florentina Cărbunaru**

Abstract: *The purpose of this paper is to examine the changing meaning of intellectual cooperation in the interwar period. The term “intellectual cooperation”, now used in a broad sense, came into existence as an idealistic expression for world peace after World War I. In addition, it came to be embodied in 1922 as an international organization, the International Committee on Intellectual Cooperation. For this reason, this committee along with the system of national committees that it was created during the interwar period have recently attracted attention as a pioneering international organization for cultural exchange in the field of international history. The National Committee for Intellectual Cooperation from Romania developed in this sense an extended activity in the matter of scientific and cultural exchange, creating means through which the Romanian elite collaborated in various field with intellectuals from all state members.*

Keywords: intellectual cooperation, elite, intellectual history, League of Nations.

Introducere

Societatea Națiunilor a reușit să se impună pe durata existenței sale ca un organism extins spre o mare parte din sferile și preocupările vieții materiale și spirituale. În perioada 1921-1939 Geneva putea fi considerată polul central european, iar activitățile sale adunau elita creatoare a lumii pentru cele mai diferite dezbateri. Primul Război Mondial a adus noi perspective asupra naționalismului și violenței, a eliberat o serie de națiuni mici și a lansat alte categorii sociale la putere. A lăsat în schimb o lume pregătită să încerce noi căi de rezolvare a divergențelor din sistemul internațional. Pe lângă distrugerile și pierderile provocate, acest război a dus și la creșterea interdependenței dintre state, chiar și dintre cele beligerante, ajungându-se astfel la concluzia că noile state pot fi viabile numai dacă se bazează pe un sistem de cooperare internațională și pe rezolvare pașnică a disputelor, în special în domeniul chestiunilor economice și financiare, al sănătății publice, al migrației și al minorităților naționale. Problemele statelor mici trebuiau luate de acum înainte în considerare.

* Cercetarea a fost finanțată de CNCS – UEFISCDI, în cadrul proiectului de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-1089; titlul proiectului „*The Social Uses of Higher Education, Elite Change and Creativity in Romania. The Formation and Transformation of Educated and Ruling Clusters (1919-1949)*”/”Foloasele sociale ale educației elevate, schimbarea elitelor și creativitate în România. Formarea și transformarea categoriilor educate”; director de proiect: Lucian Nastasă-Kovács.

** drd., Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, membră în proiectul de cercetare PN-II-ID-PCE-2011-3-1089; email: carbunaru_florentina@yahoo.com

Activitățile desfășurate în cadrul Ligii Națiunilor au debutat într-un climat complex, dominat de efectele războiului, fie ele economice, sociale sau psihologice. Acest gen de experiențe ale omenirii a arătat că națiunile moderne nu sunt unități independente, ci membre ale unei societăți globale, lucru acceptat și recunoscut parțial sau complet. Națiunile se pot ajuta sau se pot distruge reciproc, dar niciuna nu poate să le distrugă pe celelalte și să prospere după aceea, de una singură, lângă ruinele lor. Liga Națiunilor, denumită mai potrivit după termenul francez *La Société des Nations*, a reprezentat recunoașterea acestei stări de fapt și a responsabilităților ce derivă din ea. Diferitele organisme ale Ligii Națiunilor au fost create pentru a furniza și facilita cooperarea în diferite dimensiuni. Sarcina principală a Ligii a fost, dincolo de perspectiva instituțională, crearea unui sistem internațional din care să fie eliminate climatul confuz, de neîncredere, de nesiguranță generată de oscilațiile dintre politica de forță și noua forță a dreptului în curs de afirmare. O serie de alte organisme au fost construite pentru a asigura cooperarea în domeniul finanțelor, în comunicații și transport sau în cel al ajutorului umanitar. Pe lângă toate aceste dimensiuni a mai existat un domeniu în care s-a manifestat o cooperare activă și continuă între națiuni, cu o puternică influență benefică, așa cum se va vedea pe parcursul acestui articol: cooperarea intelectuală în domeniul artelor, științelor, educației și literaturii. Scrierile recente au evidențiat că însuși conceptul de „cooperare intelectuală” a căpătat valențele actuale începând cu anul 1921 și cu activitatea Ligii Națiunilor în acest sens¹.

Este necesară dintru început o delimitare temporală care s-a impus încă din titlul acestei lucrări. Într-o sinteză a autorilor principali care s-au ocupat de acest subiect, evoluția activității de la Geneva poate fi divizată în următoarele etape²: a) etapa de organizare a cadrului instituțional (1920-1923); b) etapa de dezvoltare și implementare instituțională a obiectivelor propuse și de atingere a apogeei activității acestei structuri (1924-1929); c) perioada de coordonare și de rezultate vizibile, spre sfârșitul perioadei resimțindu-se începutul declinului (1929-1939) și d) perioada de final marcată de începerea celui de-Al Doilea Război Mondial. Pe parcursul acestei lucrări vom stărui asupra primelor trei etape, însă dintr-o perspectivă complexă vor fi abordate tangențial toate aspectele esențiale ale activității de la Geneva în domeniul cooperării intelectuale.

¹ Susan Pedersen, *Back to the League of Nations?*, „American Historical Review”, Vol.112, Nr. 4, 2007, p. 1091-1117; Patricia Clavin, *Europe and the League of Nations*, în Robert Gerwarth (ed.), *Twisted Paths: Europe, 1914-1945*, Oxford, Oxford University Press, 2007, p. 325-54; Jasmien Van Daele, *The International Labour Organization (ILO) in past and present research*, „International Review of Social History”, Vol. 53, Nr. 3, 2008, p. 485-511.

² Akira Iriye, *Cultural Internationalism and World Order*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1997. Cu detalii administrative asupra Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală vezi Jean-Jacques Renoliet, *L'UNESCO oubliée: La Société des Nations et la coopération intellectuelle* (1919-1946), Paris, Publications de la Sorbonne, 1999.

Comisia Internațională pentru Cooperare Intelectuală și activitățile sale

În prima perioadă de dezvoltare (1920-1923), structurile instituționale inițiale ale Ligii Națiunilor au avut o activitate laborioasă în sectorul cooperării internaționale, deși nu erau cooptate instituțional și reglementate formal în cadrul unei instituții. Ea poate fi rezumată sintetic într-o sumă de preocupări cum ar fi încheierea unor convenții în domeniul protecției femeilor și copiilor, al refugiaților, al muncii, al sănătății etc., completate simultan cu studii ample despre modalitățile de diminuare a ratelor uriașe ale șomajului, instituirea unor standarde minimale comune privind îmbunătățirea condițiilor de muncă, combaterea epidemiilor care provocau numeroase daune umane, standardizarea unor medicamente cu relevanță majoră în menținerea sănătății și dezvoltarea unor sisteme de asigurare a unei educații sanitare potrivite³. Treptat s-a resimțit nevoia ca aceste acțiuni să capete și o finanțare adecvată și să se integreze într-o strategie instituțională, fiind necesară instituirea unui organism care să reunească aceste demersuri, precum și elitele politice și culturale care stăteau la baza lor.

Alături de constituirea unui organism federativ – Uniunea Asociațiilor Internaționale⁴ –, aceste inițiative mici, dar de impact, au reprezentat premisele înființării în carul Ligii a unei instituții de cooperare intelectuală. Uniunea Asociațiilor Internaționale aduna în 1914 aproximativ 250 dintre cele 500 de asociații internaționale existente la acea dată, fapt care i-a oferit legitimitatea de care avea nevoie în demersurile de purtător de cuvânt al intelectualității interbelice⁵. Cel care a prezentat Consiliului Ligii Națiunilor „propunerea de constituire a unei organizații tehnice” privind interesele intelectuale a fost Henri La Fontaine, co-fondator și secretar-general al Uniunii Asociațiilor Internaționale care cu doi ani mai devreme solicitase Consiliului Ligii Națiunilor sprijinul material pentru realizarea unei universități internaționale și a unei carti internaționale intelectuale. Acestea urmau să funcționeze, alături de procesele politice, economice sau sociale ale Ligii, pentru crearea unei elite culturale și politice care să ia parte la realizarea obiectivelor de pace mondială și de cooperare pe care Societatea Națiunilor și le-a propus⁶.

³ Émile Giraud, *La Société de Nations. L'expérience de vingt ans*, „Revue Générale de Droit International Public”, Vol. 47, 1940.

⁴ Fondatorii ei au fost Henri La Fontaine și Paul Otlet. Ei și-au propus în 1895 să realizeze un compendiu de bibliografie mondială, care a ajuns să numere în anul 1930 aprox. 12 milioane de intrări bibliografice. Așa s-a născut ideea unei baze de date a cunoașterii internaționale care trebuie să fie facilitată printr-un organism de sine stătător.

⁵ René Girault, Gérard Bossuat, *Europe brisée, Europe retrouvée. Nouvelles réflexions sur l'unité européenne au XX-e siècle*, Paris, Publications de la Sorbonne, 1994, p. 66.

⁶ League of Nations Union, *Summary of the work of League of Nations (January 1920 – March 1922)*, Nr. 75, a II-a ediție, 1922, p. 31. Majoritatea proiectelor propuse în cadrul Uniunii Asociațiilor Internaționale au prezentat un interes deosebit pentru decidenții Ligii Națiunilor, se va constata mai târziu că multe dintre acestea vor fi incluse în strategiile și obiectivele Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală așa cum reies din revista „La Coopération Intellectuelle”, publicată la Paris în perioada 1929-1939.

La prima Adunare Generală a Ligii Națiunilor din 1922, problema cooperării intelectuale capătă o atenție sporită, iar dezbaterile a avut la bază moțiunile prezentate de delegația belgiană, italiană și română prin care se solicita crearea unui organism specific care să se ocupe de dezvoltarea activităților de cooperare dintre elitele țărilor angajate în cadrul Ligii⁷. Procesul verbal al Adunării Generale arată opoziția cu care s-a confruntat această inițiativă din partea reprezentanților britanici, care doreau limitarea preponderenței culturale a Franței și a celorlalte state ce urmau unele direcții impuse de aceasta, denumite sugestiv „grupul de colonii franceze”⁸. Argumentația a apelat însă la pretextul resurselor precare și al cheltuielilor prea mari pe care le-ar suscita această instituție. Liderii britanici și-au exprimat opoziția evocând resursele financiare prea mari pe care le-ar solicita crearea unui astfel de organism internațional⁹. Nici liderii francezi nu s-au solidarizat toți în jurul acestei idei, Franța având multe voci în Ministerul de Externe care își exprimau vehement rezervele cu privire la ingerința unui organism supranațional în cadrul problemelor interne de învățământ¹⁰.

Cu toate acestea, concretizarea instituțională a conceptului de cooperare intelectuală s-a realizat în 1922 prin crearea Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală, care a reunit intelectuali celebri ca Henri Bergson, Marie Curie, Albert Einstein, Thomas Mann și Paul Valéry și a fost considerată atunci ca una dintre cele mai influente organizații internaționale ale intelectualilor¹¹. La sfârșitul celor două conflagrații mondiale, cea mai mare parte a principiilor de funcționare și a atribuțiilor acestui organism au fost preluate de UNESCO, motiv pentru care scrierile recente de istorie intelectuală plasează Comisia Internațională pentru Cooperare Intelectuală în poziția de deschizătoare de drum în domeniului schimbului cultural (adesea este folosit și termenul de transfer cultural, dar acesta necesită delimitare conceptuală riguroasă)¹².

Înainte de primirea acceptului pentru înființarea Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală s-au impus, chiar și la nivel instituțional, clarificări conceptuale asupra termenului de „cooperare intelectuală”, care au fost reflectate în documentele oficiale ale ședințelor. Cu riscul de a nu respecta un ax cronologic,

⁷ World Peace Foundation, *A League of Nations. The First Assembly of the League of Nations – The Record of the First Assembly, Plenary Meetings*. Vol. IV, Nr. 1, Boston, 1921, p. 93-94.

⁸ Concordanța unor acțiuni nu poate fi doar o coincidență: în 1920, Franța creează Serviciul de Presă și de Informații, în 1921 tot ea susținând insistent crearea Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, pentru ca în 1924 guvernul Herriot să ofere un sediu și sprijin financiar pentru Institutul de Cooperare Intelectuală. Aceste fapte au trezit suspiciunea Marii Britanii, care vedea în aceste măsuri asigurările pe care și le lua Franța pentru a-și extinde zona de influență după Primul Război Mondial.

⁹ *Ibidem*, p.95.

¹⁰ Ladislau Gyémant, *Preistoria Construcției Europene*, Cluj-Napoca, Edit. Fundației pentru Studii Europene, 1999, p. 76.

¹¹ Akira Iriye, *Global Community: the Role of International Organizations in the Making of the Contemporary World*, Berkley, University of California Press, 2002, p. 21-22.

¹² Jean-Jacques Renoliet, *op.cit.*, p. 59-64.

mai necesară fiind constatarea dimensiunii instituționale și a celei terminologice în întregimea lor, în rândurile care urmează va fi subliniată evoluția acestui concept. În 1921 existau două direcții și, respectiv, două propuneri ale Secretariatului General cu privire la integrarea noii structuri create în activitățile Ligii: prima dintre ele a presupus transformarea Uniunii Asociațiilor Internaționale într-un organism tehnic, atașat de corpul instituțional al Ligii Națiunilor, iar cea de-a doua solicita crearea unei noi organizații cu statut propriu de funcționare¹³. Întrebarea care s-a pus ulterior a fost: ce înseamnă cu precizie termenul de „cooperare intelectuală”? Răspunsul la această întrebare trebuia să ofere în mod analog și cea mai bună metodă instituțională.

Léon Bourgeois a adăugat celor două memorandumuri o rezoluție în care a încercat definirea conceptului de cooperare intelectuală și a funcțiilor noului organism:

*„Această Comisie va fi alcătuită din 12 membri, numiți de Consiliu. Ea va înainta următoarei Adunări Generale un raport privind măsurile pe care trebuie să le adopte Liga pentru a facilita schimburile intelectuale între națiuni, în mod deosebit cu privire la comunicarea informațiilor științifice și metode de educație.”*¹⁴

A fost prima utilizare oficială a termenului cooperare intelectuală, dar mai mult a atras atenția alăturarea termenului de *educație*, punct nevralgic pentru adepții păstrării suveranității naționale, care considerau educația exclusiv apanajul politicilor interne. După o serie de dezbateri, Comisia Internațională va fi aprobată fără a i se acorda atribuții în domeniul educației. Gilbert Murray, vice-președinte al Societății Ligii Națiunilor din Marea Britanie, a redactat un raport cuprinzător care trebuia să clarifice acest concept. El spunea că această Comisie Internațională de Cooperare Intelectuală trebuie să reunească gânditori, savanți și scriitori care împărtășeau o „conștiință universală”¹⁵. Principiile fundamentale ale instituției trebuiau să aibă în vedere o acțiune internațională referitoare la protecția intelectualilor, la progresul cunoașterii și la răspândirea perspectivei spiritului internațional asupra umanității. El a pus capăt vechii dezbateri terminologice argumentând faptul că activitățile de cooperare intelectuală includ de la sine tematica și metodele educației¹⁶. Drept urmare, Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală și-a început activitatea cu o idee universală, dar neclară asupra cooperării intelectuale.

Se va dovedi ulterior necesitatea unei instituții executive care să completeze rolul consultativ al Comisiei (care se întrunea o singură dată pe an). În 1926, în

¹³ League of Nations Union, *Summary of the work of League of Nations (January 1920 – March 1922)*, Nr. 75, a II-a ediție, 1922, p. 31-32.

¹⁴ René Girault, Gérard Bossuat, *op.cit.*, p. 86.

¹⁵ Gilbert Murray, *Intellectual Co-operation* în *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 235, International Frontiers in Education (Sept., 1944), p. 1-9.

¹⁶ *Ibidem*.

sistemul creat pentru sprijinirea cooperării intelectuale, comisiei internaționale i se va adăuga Institutul de Cooperare Internațională, cu rol executiv și cu membri responsabili în implementarea unor acțiuni internaționale¹⁷. Henri Bergson a fost cel care a făcut un apel general către toate guvernele. Singurul răspuns pozitiv a fost cel francez, care va primi la Paris acest Institut și îl va finanța¹⁸. Pentru a putea organiza un sistem integrat de abordare, acestor două organisme li se vor alătura treptat Comisii Naționale pentru Cooperare Intelectuală, cu rol în teritoriu și în comunitățile naționale. Fragmentarea acelor instituții mari și mici, precum și evoluția lor instituțională au cerut constituirea unei structuri majore care să înglobeze toate unitățile de cooperare intelectuală: comisiile naționale, Institutul de Cooperare Intelectuală de la Paris, la care se adaugă Institutul Internațional de Cinematografie Educativă și diferite comisii specializate de experți (Roma). Această structură se va numi Organizația pentru Cooperare Intelectuală și va reprezenta structura formală a tuturor acestor acțiuni din domeniul cooperării intelectuale¹⁹.

În perioada următoare, până în 1946, când a fost preluată de UNESCO, Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală a desfășurat o serie de activități cu rolul de a facilita sporirea conexiunilor dintre universități, redactarea unui studiu comun asupra organizării și desfășurării activităților didactice și academice din diferite state. Acestea au favorizat diseminarea colecțiilor și manuscriselor între biblioteci și muzee și au condus la crearea unei rețele muzeistice internaționale. În egală măsură a sprijinit lansarea unor asociații ale profesorilor cu rolul de a organiza conferințe anuale în domeniului istoriei, geografiei, limbilor moderne, pentru a face schimb de informații asupra predării acestora într-un limbaj modern și pentru a dirija un „spirit al Ligii” între națiuni²⁰.

Institutul de Cooperare Internațională de la Paris a participat, la solicitarea lor, la acțiunile de sprijinire a mișcărilor de corespondență și schimb de vizite dintre studenți de diferite naționalități, precum și la organizarea conferințelor internaționale ale acestora. În spiritul cooperării intelectuale au fost sprijinite o serie de întâlniri între diferite organizații studențești cum sunt, spre exemplu, Asociația Pax Romana (catolică), Asociația Internațională a Evreilor (International Jewish Association), Confederația Internațională a Studenților (La Confederation Internationale des Étudiants), Mișcarea Studenților Creștini (Students Christian Movement), Serviciul Internațional al Studenților (International Students Service) ș.a.²¹. Conferințele internaționale, conduse anterior doar în cadrul unei națiuni care își asuma acest lucru, au căpătat acum o dimensiune internațională.

¹⁷ Jean-Jacques Renoliet, *op.cit.*

¹⁸ Gilber Murray, *op.cit.*

¹⁹ René Girault, Gérard Bossuat, *op.cit.*, p.79.

²⁰ Grigore Gafencu, *Însemnări politice*, București, Edit. Humanitas, 1991, p. 193.

²¹ Gilbert Murray, *op.cit.*

În domeniul istoriografiei, fiecare țară scria istoria din perspectivă proprie, influențată de cele mai multe ori de vulnerabilități proprii sau naționaliste. În acest sens, încă de la fondarea Ligii s-a dorit imprimarea unei direcții științifice, drepte și obiective, și au fost semnalate ca reper conferințele susținute la Royal Historical Society și sub egida altor instituții care au încercat o abordare nuanțată a anumitor diferende²². Cea mai spinoasă problemă la acea vreme era conflictul dintre Franța și Germania privind responsabilitatea izbucnirii Primului Război Mondial. În acest sens, în 1930 a avut loc o conferință a istoricilor din Franța și Germania urmată de întâlniri regulate care doreau să pună laolaltă cele două perspective. Până atunci presa națională și opinia publică din cele două state făceau responsabilă tabăra adversă, fără a admite nuanțe sau particularități naționale²³. Întâlnirile au fost oprite în 1933 de venirea la putere a guvernării lui Hitler, care a interzis recunoașterea eventualelor concesii din partea Germaniei și le-a publicat doar pe cele franceze sub eticheta „o serie de minciuni”²⁴. Întreprinderea s-a soldat cu un eșec. Totuși un rezultat notabil obține prin manualul dascălului și istoricului francez Jules Isaac, început în 1929 și re-editat ulterior, care se impune dreptat în învățământul public²⁵. Motivat profund de pacifism și de dorința evitării unui nou conflict, manualul prezintă pe mai bine de douăzeci de pagini explicații nuanțate cu referire la declanșarea Primului Război Mondial în care ține cont de ambele puncte de vedere²⁶.

Domaniul studiilor internaționale s-a bucurat de o atenție deosebită în cadrul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, în special datorită sprijinul Fundației Rockefeller care a finanțat majoritatea întâlnirilor și a conferințelor periodice. Ea va delega ulterior sarcina multiplicării acestui tip de acțiune către Comisiile Naționale de Cooperare Intelectuală, adesea motivându-le material și pe acestea²⁷. Rezultatele au fost simțite rapid printr-o serie de studii asupra sistemului internațional, realizate printr-un procedeu de lucru eficient. În loc să își studieze problemele separat, în îndelungi dezbateri pe durata câtorva ani, fiecare în țara lui și din propriul punct de vedere, problemele puse pe ordinea de zi erau analizate în cadrul Comisiilor Naționale sau Comisiilor Internaționale mai mici, dar specifice, erau trimise ulterior spre experți de naționalități diferite care își aduceau propria contribuție și, după doi ani de pregătire, tema în cauză era discutată la Conferința Generală. Gilbert Murray amintește câteva dintre aceste tematici: securitate

²² Edward Neville da Costa Andrade, *A brief History of Royal Historical Society*, London, The Royal Society, 1960, p. 26-28.

²³ Stéphanie Krapoth, *Visions comparées des manuels scolaires en France et en Allemagne*, „Cahiers d'Histoire. Revue d'Histoire Critique”, Nr. 94, 2005, p. 45-62.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Cartea va fi editată din nou în 1945 fără schimbări majore de conținut.

²⁶ Adesea utilizează în notele de subsol și opiniile istoricilor germani, lucru nemaîntâlnit până atunci în manualele școlare franceze.

²⁷ Gilbert Murray, *op.cit.*

colectivă, schimbări pașnice, politicile economice și menținerea păcii²⁸. Multe din aceste activități inițiate și organizate de Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală au fost finanțate de Fundațiile Rockefeller sau Carnegie prin procedeul destul de extins în perioada interbelică de facilitare a schimbului cultural prin acțiuni filantropice.

Împreună cu Biroul Internațional al Muncii, Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală a desfășurat în perioada 1923-1945 o serie de activități mixte. Studiul asupra șomajului, fie în rândul absolvenților de învățământ superior din perioada interbelică, fie în cel al muncitorilor și funcționarilor este unul dintre acestea²⁹. Comisia a lucrat îndeaproape și cu Institutul Internațional de Cinematografie Educațională înființat la Roma în 1929 de guvernul italian³⁰. Toate acestea indică eforturi serioase și demne de luat în seamă în sectorul cooperării intelectuale. Începutul celui de-Al Doilea Război Mondial și pierderile suportate la nivel uman au făcut dificilă, dacă nu imposibilă, reluarea unui asemenea proiect internațional. Cooperarea intelectuală a fost de multe ori, de-a lungul istoriei, dominată de confuzii (în special în cazul științelor sociale, unde nu există un criteriu universal de obiectivitate) sau dezavantajată de factori ideologici. O analiză asupra cooperării intelectuale de pe scena internațională inter-guvernamentală întâlnește astfel serioase provocări.

Comisiile naționale create în perioada 1922-1939

La prima ședință a Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, care a avut loc la Geneva în august 1922, Consiliul Ligii Națiunilor a ridicat trei probleme administrative: Cum va fi organizată internațional documentarea științifică? Cum va fi promovată cooperarea internațională în sectorul științific? Cum va fi asigurată această cooperare între universități?³¹ Gonzague de Reynold amintește, în prefața publicației care anunță Comisiile Naționale din anul 1937, câteva rațiuni care au stat la baza acestora:

„Din păcate nu este nevoie să mai demonstrăm că sunt state a căror viață intelectuală este în pericol. Mai degrabă ar fi un exercițiu de dialectică angajarea în discuții mai mult sau mai puțin abstracte asupra relațiilor inter-universitare când universități vechi și de renume sunt pe punctul să își închidă ușile sau asupra schimbului de informație științifică, când academiile și laboratoarele sunt printre

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Jean-Baptiste Duroselle, *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, Paris, Edit. Librairie Dalloz, 1962, p. 54-63.

³⁰ *Ibidem.*

³¹ League of Nations, Intellectual Cooperation Organisation, *National Committees on Intellectual Cooperation*, Geneva, 1937, p. 7, cu o prefață de Gonzague de Reynold, raportor al Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală și președinte al Comisiei Naționale Elvețiene pentru Cooperare Intelectuală.

primele care în curând vor fi obligate să își înceteze activitatea. De aceea, Comisia consideră că este de datoria ei să amintească Consiliului și întregii Ligi condițiile care guvernează viața intelectuală în mare parte din continentul european. [...] Comisia a acordat deosebită atenție statelor cuprinse între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Egee. În toate aceste țări, organismele vieții intelectuale au suferit grave prejudicii.”³²

Hotărârea de a înființa comisii naționale a fost luată rapid și primul stat selectat a fost Estonia, care cu ajutorul Universității din Tartu creează prima comisie națională în 12 decembrie 1922³³. A urmat Ungaria, după numai șase zile, sub coordonarea Academiei Maghiare de Științe, iar în 1923 a apărut cea din Polonia cu contribuția deosebită a Mariei Curie și sub coordonarea Fundației Mianowski pentru Promovarea Cercetării Științifice³⁴. Au urmat Bulgaria, Iugoslavia, Austria, Finlanda, Grecia și Lituania. Ultimele trei Comitete Naționale au fost ale Letoniei, României și Cehoslovaciei, formând astfel grupul celor 12 Comisii Naționale de Cooperare Intelectuală. Prima adunare generală a reprezentanților acestor comisii a avut loc la Paris în 5-7 decembrie 1923 și a reunit membri ai comisiilor naționale, cât și ai celei internaționale³⁵. În urma acestei adunări a fost creat Biroul de Informații Bibliografice și s-au pus bazele schimburilor de publicații, a schimburilor de studenți și ale celor dintre tinerii profesori. Numărul Comisiilor Naționale s-au înmulțit, pe listă apar state ca Belgia, Franța, Brazilia și Elveția.

Se impune revenirea la aspectul cooperării intelectuale în situația problemelor spinoase de scriere subiectivă a istoriei, de această dată în contextul Comisiilor Naționale. În 1925 Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală solicită Comisiilor Naționale să se implice în această problemă, cu scopul obținerii unei „dezarmări morale” care să suplimenteze „dezarmarea materială”³⁶. Julio Casares, reprezentantul Spaniei, inițiază ceea ce ulterior va primi numele „Procedura Casares” – propunerea privind revizuirea manualelor școlare care conțin scrieri agresive sau tendențioase ale istoriei. Observând că este prematură abordarea subiectelor ce țin de educație și reticența statelor la ingerința organismelor internaționale în sectorul educației, cu atât mai mult în domeniul istoriei, Casares a trimis în anul 1925 textul rezoluției sale Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală și s-a propus ștergerea sau modificarea pasajelor din publicațiile care aduc prejudicii între state ca modalitate efectivă de apropiere intelectuală a națiunilor³⁷.

³² *Ibidem.*

³³ League of Nations, Intellectual Cooperation Organisation, *National Committees on Intellectual Cooperation*, Geneva, 1937, p. 15.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Gilbert Murray, *op.cit.*

³⁶ League of Nations, Official Journal, – *Intellectual Cooperation. Recommendations of the Subcommittee of Experts for the Instructions of Children and Youth in the Existence and Aims of League of Nations*, Martie 1928, p. 45/ August 1928, p. 1230/ Septembrie 1928, p. 1410.

³⁷ Kuehl, Warren, Lynne Dunn, *Keeping the Covenant: American Internationalists and the League of Nations, 1920-1939*, Kent, Kent State University Press, 1997, p. 64-76.

Această Comisie Internațională a știut încă de la înființarea ei că nu îi este suficient să ajungă doar la instituțiile guvernamentale, cât trebuie să ajungă la structurile neguvernamentale. Ideea creării unor comisii sub coordonarea unor organizații naționale deja instituite, științifice sau culturale, a fost una dintre ideile dominante ale comisiei internaționale. Astfel că în anul 1938 existau 53 de Comisii Naționale. Acestea exercitau rolul de organism de legătură între comisia internațională și grupurile active naționale, rol executiv și de colaborare la studiile și cercetările de la nivel internațional și rol coordonator la nivel național. În cazul „Procedurii Casares”, având în vedere faptul că era vorba de un subiect delicat care nu trebuia să pricinuiască vreo daună națională, comisia internațională a trimis problema la nivel național și a solicitat colaborarea comisiilor naționale³⁸.

Rolul concret al comisiilor naționale era să analizeze textele străine, să identifice părțile care aveau nevoie de modificări, să notifice comisia națională a statului în cauză, sugerându-i în același timp eventualele schimbări necesare. Rezultatele acestor acțiuni erau raportate comisiei internaționale³⁹. Cu toate acestea, dacă statul care primea solicitarea de modificare o considera inoportună, el nu era obligat să furnizeze alte explicații pentru decizia sa. Toate schimbările propuse se refereau la fapte strict materiale, cele de ordin religios, moral, politic sau de ordin personal nu constituiau subiecte pentru aceste acțiuni. În plus, comisiile naționale au fost solicitate să pregătească pentru străini o listă cu cele mai potrivite publicații pentru cunoașterea istoriei, civilizației și a poziției actuale a statului lor⁴⁰. „Procedura Casares” a fost adoptată în 1926, iar începând cu 1931 ea a fost preluată de la comisiile naționale, rolul ei fiind încredințat unei sub-comisii speciale din cadrul comisiei internaționale. În intervalul cât a fost în vigoare, 1926-1931, această procedură a fost subiect de dezbatere în foarte multe cazuri, dar a fost utilizată efectiv doar de trei ori⁴¹. Unul dintre aceste rezultate a fost și manualul de istorie menționat anterior al lui Jules Isaac, fără a se ști concret dacă acesta a fost efectul pacifismului individual al autorului sau un rezultat al influenței acestor curente asupra istoricilor. În concluzie, în ciuda rezultatelor puține pe care le-a adus, această procedură a constituit unul din programele pe termen lung concretizate de comisia internațională cu sprijinul efectiv al comisiilor naționale, a încurajat elita politică și culturală să revizuiască scrierile naționale și internaționale și a fost unul dintre primele apeluri făcute pentru intelectualii din țările respective. În mod similar, a servit ca fundament și instrument pentru o colaborare prietenoasă, dar concretă între elitele unor națiuni.

³⁸ League of Nations, Official Journal, *Intellectual Cooperation. Recommendations of the Sub-committee of Experts for the Instructions of Children and Youth in the Existence and Aims of League of Nations*, Iunie 1929, p.953.

³⁹ UNESCO, *A handbook for the improvement of textbooks and teaching materials as aids to international understanding*, Publicația nr. 368, 1949, Paris, p. 10-16.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Kuehl, Warren, Lynne Dunn, *op.cit.*

Începând cu anul 1925 relațiile de colaborare intelectuală dintre state sunt stabilite în primul rând prin comisiile naționale sau prin grupuri de comisii naționale. Au fost semnalate parteneriate între Comisia Națională de Cooperare Intelectuală elvețiană și cea poloneză, sau între cea poloneză și cea germană. Varșovia a găzduit întâlnirea delegaților comisiilor naționale din Polonia, Grecia, Bulgaria, România, Iugoslavia, Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Danemarca și Elveția⁴². În 1927, văzând acțiunile de colaborare și numărul mare al comisiilor naționale, Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală a impus câteva reguli generale care să guverneze aceste structuri naționale: fiecare țară va avea o singură Comisie Națională de Cooperare Intelectuală care este liberă să se organizeze așa cum crede ea de cuviință; este dezirabilă prezența lor prin delegați la ședințele generale sau tematice de la Geneva pentru a le examina progresul și pentru a se asigura o mai bună coordonare generală. Aceste comisii naționale sunt tot mai mult asociate cu sectorul de cooperare intelectuală.

Începând cu 1930 se va deschide o nouă perioadă, de coordonare a grupurilor de intelectuali, marcate de apariția unor rezultate vizibile. Următoarea secțiune va fi dedicată României și Comisiei Naționale de Cooperare Intelectuală din România, una dintre cele mai active comisii venite din partea țărilor mici și mijlocii care trebuiau să depună eforturi considerabile pentru a-și atinge obiectivele din poziția lor. Din 1932 posibilitățile de organizare a ședințelor generale cu aceste comisii naționale sunt din ce în ce mai limitate, de aceea se introduce sistemul rotativ de participare la ședințele de la Geneva, sistem care va rămâne valabil până la final și care aduce cu sine oportunitatea pentru statele care nu sunt reprezentate în Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală de a lua parte la activități⁴³.

Comisiile Naționale se vor dovedi un sistem eficient de coordonare a muncii intelectuale în perioada interbelică, reunind elitele politice și culturale ale țărilor implicate. Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală nu și-a impus obiective prea mari, nici rezultatele nu par să arate așa cum intenționau planurile inițiale, dar marele ei merit rămâne activarea acestor grupuri de intelectuali naționali și facilitarea creării unor rețele profesionale între aceștia.

Activitatea României în cadrul Comisiei Internaționale și Comisiei Naționale de Cooperare Intelectuală

În anul 1920 intelectualitatea română a fost cu mult sporită prin alăturarea intelectualilor din noile provincii. Aceste elite culturale și politice au întrevăzut misiunea pe care o aveau în modernizarea statului. Dimitrie Gusti a fondat în 1918 Asociația pentru Studiu și Reforma Socială, devenită Institutul Social Român, care pleda pentru o circulație nestingherită a valorilor culturale între popoare, fiind cea

⁴² Akira Iriye, *op.cit.*

⁴³ Malcolm W. Davis, *Experiences of the Committee for International Cooperation*, „Journal of Educational Sociology”, Vol. 20, Nr. 1, Sept., 1946, p. 49-51.

mai sigură garanție a păcii⁴⁴. Crearea Comisiei Naționale de Cooperare Intelectuală a României a fost precedată de organizarea unui cadru instituțional care să faciliteze racordarea la schimbările ce se petreceau în rândurile intelectualilor din toată Europa. Au fost astfel înființate Universitatea și Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cluj (1919), Școala Națională de Poduri și Șosele se transformă în Universitatea Politehnică București (1920), Universitatea Română din Cernăuți a fost reorganizată și inaugurată (1920)⁴⁵. La Cluj se înființează primul Institut Speologic din lume (1920) și se creează Asociația Criticilor Dramatici și Muzicali (1920). În același an, la Paris și la Roma, se formează Școli Superioare Românești. În anul 1921 a fost creat Institutul de Seruri și Vaccinuri „Dr. Ioan Cantacuzino” și în 1923 Muzeul Național Militar⁴⁶. Odată cu edificarea acestor instituții și cu dezvoltarea rețelei de publicații, intelectualii români s-au mobilizat în același timp și într-un demers de angajare în activitatea Ligii Națiunilor.

Comisia Națională de Cooperare Intelectuală a României a fost creată în decembrie 1925, la inițiativa Academiei Române, cu ajutor guvernamental, iar în februarie 1929 a trecut printr-o reorganizare. A fost alcătuită atât din membri ai instituțiilor reprezentative, cât și din personalități importante ale vieții intelectuale românești. Inițial această comisie a fost condusă de profesorul Vasile Pârvan, iar după moartea acestuia, de savantul Gheorghe Țițeica, profesor la Universitatea din București și secretar-general al Academiei Române⁴⁷. Secretar general al acestei comisii naționale a fost în faza de început dr. Gheorghe Marinescu, înlocuit apoi de Alexandru Busuioceanu care, sub mentoratul profesorului Vasile Pârvan, își va îndrepta din noiembrie 1925 direcția către Paris și Geneva. Aici relaționează cu mulți intelectuali ai vremii și își publică diverse studii de istorie a artei, participă la congrese internaționale, organizează expoziții și încearcă prin activitățile lui să atragă atenția asupra artei românești. În 1938 realizează la Paris o expoziție extrem de apreciată, dedicată pictorului El Greco⁴⁸.

Comisia mai era alcătuită din Nicolae Iorga, Alexandru Lapedatu, Ovid Densușianu, Ioan Dragu⁴⁹, Dimitrie Gusti, dr. Constantin Ionescu-Mihăești⁵⁰, Constantin Kirițescu, dr. Gheorghe Marinescu, Gheorghe Oprescu⁵¹, Sextil Pușcariu,

⁴⁴ Mihai Iacobescu, *România și Societatea Națiunilor, 1919-1929*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1988, p. 243.

⁴⁵ Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, București, Edit. Enciclopedică Română, 1971, p. 317-326.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ League of Nations, *International Cooperation, National Committee on International Cooperation*, Geneva, 1937, p. 108-109.

⁴⁸ Alexandru Busuioceanu, *Caietele de la miezul nopții, Jurnal*, București, Edit. „Jurnalul Literar”, 2001, p. 134-145.

⁴⁹ După 1930 devine atașat de presă la Geneva, la Societatea Națiunilor.

⁵⁰ Dr. C. Ionescu Mihăești, în afara poziției de membru în Comisia Națională de Cooperare Intelectuală, era și membru al Sub-comisiei de Știință și Bibliografie din cadrul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală.

⁵¹ Membru și în cadrul consiliului director al Institutului Internațional de Cinematografie Educativă de la Roma.

Emil Racoviță, Ioan Steriade⁵² și Elena Văcărescu⁵³. Alături de aceștia participau adesea la activități ca membri ai comisiei și rectorii celor patru universități (București, Iași, Cernăuți și Cluj), cel al Universității Politehnice din București, al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale, al Facultății de Arhitectură București și directorul-general al Bibliotecii Universitare Cluj⁵⁴. Comisia Națională de Cooperare Intelectuală a României avea un birou permanent alcătuit din președintele comisiei, secretarul general și o parte dintre membri (D. Gusti, G. Oprescu, G. Ionescu-Mihăești, C. Kirițescu, I. Dragu și I. Steriade). Acest Birou Permanent se reunește cel puțin o dată pe an, iar biroul executiv de câte ori consideră necesar și relevant. Guvernul României s-a angajat să acorde acestei comisii suma de 50.000 lei/an⁵⁵.

În ceea ce privește activitatea acestei comisii, ea trimite periodic rapoarte cu informații privind evoluția vieții intelectuale românești. S-a bucurat de o mare apreciere manualul asupra muzeelor românești care a fost trimis și către Biroul Internațional al Muzeelor, remarcându-se în mod deosebit activitatea profesorului Gheorghe Oprescu. Pentru realizarea obiectivelor de cooperare intelectuală, în România a fost creat un cadru instituțional potrivit: a fost înființată Federația Asociațiilor Românești pentru Societatea Națiunilor din care făceau parte Asociația Românilor pentru Societatea Națiunilor condusă de Emil Pangratti, Gruparea Universitară pentru Societatea Națiunilor în frunte cu sociologul Dimitrie Gusti și Uniunea Femeilor Române pentru Societatea Națiunilor⁵⁶.

Eforturile acestor comisii au avut ca țintă stabilirea unor raporturi de colaborare între intelectuali din diferite țări, formalizate prin comisiile naționale. Ele acționau pe două paliere: stabileau conexiuni între comisii din state diferite și ulterior între acestea și Societatea Națiunilor. Practic, comisiile naționale, inclusiv cea română, a văzut aici o oportunitate prin care elitele naționale se puteau face auzite, inclusiv problemele cu care se confrunta România. Au fost momente în care comisiile naționale nu aveau doar rol consultativ sau executiv, de exemplu „Procedura Casares” pentru reforma manualelor școlare care a fost evidențiată anterior a oferit acestor comisii un rol cheie în abordarea situațiilor tensionate. În acest spirit în România a început, la nivelul Ministerului Instrucțiunii Publice, un proiect de introducere în rețelele școlare a unor măsuri de promovare a menținerii raționale a păcii, promovând țelurile Ligii Națiunilor și eliminarea acestor agresiuni din manualele școlare⁵⁷.

⁵² Membru și în cadrul Comisiei Consultative a Biroului Internațional al Muzeelor.

⁵³ Membră a Comisiei Permanente a Artelor și Literelor din cadrul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală.

⁵⁴ League of Nations, International Cooperation, *National Committee on International Cooperation*, Geneva, 1937, p. 108-109.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Mihai Iacobescu, *op.cit.* p. 249.

⁵⁷ Constantin Kirițescu, *Apărarea Națională și școala: Conferință ținută la Universitatea Liberă*, București, Edit. Casei Școlarelor, 1927, p. 10-23.

La începutul anului 1920 România face Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, prin Gheorghe Oprescu și Sextil Pușcariu, propunerea de a crea un sistem de împrumuturi internaționale în scopuri intelectuale. Daniel Laqua, profesor la Northumbria University, cu activități de cercetare bazate pe conceptualizarea ordinii globale, pe rolul păcii și legătura dintre naționalism și internaționalism, subliniază într-unul din articolele sale că această propunere a României are la bază motive naționale, și nu nevoi internaționale, urmărindu-se creșterea suportului financiar acordat sistemului de învățământ românesc care suferea din această cauză nereprezentând însă o necesitate pentru majoritatea țărilor prezente⁵⁸. Argumentarea profesorului Laqua are la bază un memoriu anterior redactat de guvernul român asupra necesităților învățământului românesc, care fusese imediat urmat de această propunere în domeniul cooperării intelectuale. Profesorul britanic consideră acest moment unul în care naționalismul a prevalat asupra criteriilor internaționale. Articolul continuă în aceeași direcție cu exemplul Ungariei prin acțiunea Comisiei Naționale Maghiare de Cooperare Intelectuală. Aceasta solicitase Comisiei Internaționale creșterea schimbului de publicații între statele succesoare Imperiului Habsburgic în condițiile în care unele dintre acestea nu fuseseră foarte receptive la distribuirea și introducerea publicațiilor în limba maghiară în țările respective⁵⁹. E greu de stabilit în acest sens câtă rațiune națională și câtă internațională a stat la baza acestei propuneri care nu a fost aprobată nici după îndelungate discuții. Cert e că statele vedeau în Liga Națiunilor atât un mecanism de coordonare și cooperare intelectuală, cât și un sprijin material, iar elitele politice și culturale care reprezentau interesele națiunilor lor au înțeles că schimbul cultural și progresul științific solicită o serie de resurse la nivel național. Multe state nu au reușit să își revină după pagubele provocate de Primul Război Mondial, și au văzut în aceste împrumuturi un mod de a-și revitaliza viața științifică și culturală.

După crearea Comisiei Naționale de Cooperare Intelectuală s-au depus eforturi serioase pentru oamenii de cultură cei mai de seamă ca să fie antrenați în aceste activități. Evidențierea tuturor manifestărilor acestora în cadrul acestei comisii solicită un demers mai amplu, mai detaliat și mai nuanțat. Dar se impune în cadrul acestui articol necesitatea sublinierii activităților cu relevanță în sectorul de cooperare intelectuală pentru a observa multitudinea de acțiuni și sistemul laborios pe care l-au creat elitele românești. De departe se recunoaște în cadrul Ligii Națiunilor activitatea lui Nicolae Titulescu căruia literatura de specialitate i-a dedicat numeroase studii⁶⁰. El

⁵⁸ Daniel Laqua, *Internationalisme ou affirmation de la nation? La coopération intellectuelle transnationale dans l'entre-deux-guerres*, „Critique Internationale”, nr. 52, 2011, p. 51-67.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ George G. Potra, Constantin Turcu, Ion Oprea, *Politica Externă a României (1937)*, București, Edit. Enciclopedică, 1994; Adrian Năstase, *Nicolae Titulescu – Contemporanul nostru*, București, Edit. Metropol, 1995; Ion Calafeteanu, *Istoria politicii externe românești în date*, București, Edit. Enciclopedică, 2003; *Nicolae Titulescu-Nicolae Raicoviceanu. Mărturiile unui prieten* (colecție scrisori), București, Fundația Europeană Titulescu; Walter Bacon, *Nicolae Titulescu și politica externă a României*, Iași, Institutul European, 1999.

nu a făcut efectiv parte din comisia națională creată în domeniul cooperării intelectuale, însă a militat mult timp în cadrul Ligii Națiunilor pentru a face auzită vocea țărilor mici și mijlocii de pe poziția de delegat permanent al României și președinte al Ligii în 1930 și 1931.

În 1935 România a propus prin Ion Pillat, în cadrul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, un proiect pentru elaborarea unei enciclopedii în limbi de circulație universală, care să conțină marile opere și lucrări de referință ale popoarelor europene. Ion Pillat descrie atmosfera de la Geneva soției sale, Maria Pillat, astfel: „*Am fost sur la selette toate zilele din urmă. Alaltăieri am vorbit în chestia Opiumului – iar ieri, după raportul lui Herriot, în chestia Cooperației intelectuale. Am avut un mare succes la amândouă, dar mai ales la Cooperație, unde după discursul meu, de două zile nu se mai discută la tribună decât propunerea ce-am făcut (...)* Toate ziarele de aici au reprodus-o – am primit multe felicitări – românii au fost f. epatați, mai ales de forma literară a expunerii. Raportorul, adică Herriot, îmi va susține propunerea care va trece sigur în Comisie. Cum vezi, un succes.”⁶¹

În domeniul științelor umaniste s-a remarcat activitatea lui Vasile Pârvan și a lui Nicolae Iorga care, prin strădaniile depuse în cadrul acestei comisii au avut una dintre cele mai răspândite campanii de promovare a cooperării intelectuale, vizitând cele mai importante centre universitare existente la acea vreme. Cei doi au ținut prelegeri pe teme de istorie, cultură și civilizație a românilor și a popoarelor sud-est europene. Iarși literatura de specialitate a apreciat ca atare aceste contribuții și a publicat numeroase studii asupra activității celor două personalități.

Savantul Gheorghe Marinescu, în lucrarea de sprijinire a elitelor statelor din cadrul Ligii Națiunilor, susține reabilitarea bibliotecii din Tokyo după cutremurul din 1923, care distrusese Biblioteca Imperială, prin trimiterea de volume aflate în mai multe exemplare în Biblioteca Academiei Române⁶². El a fost unul din cei mai cunoscuți savanți ai perioadei interbelice, mai ales datorită studiilor sale privind aplicarea metodelor histologice, histochemice și histopatologice în domeniul neurologiei și a metodelor anatomoclinice și electrofiziologice în cercetarea științifică⁶³. Dr. Gheorghe Marinescu a propus în 1923 ajutorarea statelor care nu au resurse financiare să dezvolte infrastructura laboratoarelor și tehnicii de cercetare și înființarea unei instituții academice care să coordoneze activitatea diplomatică. Această idee, câștigând o serie de aderenți între timp, culminează în 1926 cu formarea Academiei Internaționale Diplomatice de la Paris, avându-l ca vicepreședinte pe Nicolae Titulescu. În intervalul 1928-1930, conștient de nevoia de cooperare în domeniul medicinei pentru a se ajunge la

⁶¹ Ion Pillat, *Scrisori*, ediție îngrijită de Cornelia Pillat, București, Edit. DU Style, 1998, p. 66;

⁶² Mihai Iacobescu, *op.cit.*, p. 249.

⁶³ „Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj”, 1933-1934, Cluj, 1934, p. 14.

rezultate durabile, dr. Gheorghe Marinescu a efectuat un periplu internațional în care a vizitat universități și institute de cercetare făcând cunoscute metodele sale mediului clinic internațional⁶⁴.

Activitatea de cooperare culturală a României cu celelalte state a fost influențată în perioada interbelică de activitatea intensă a lui George Oprescu ca secretar al Comisiei de Cooperare Intelectuală. Crezul privind interdependența culturală dintre state s-a reflectat în acțiunile sale de unificare a rezultatelor și lucrărilor de referință din domeniul culturii. El a organizat pregătirea și desfășurarea sesiunilor de discuții, congresele, programele și rezoluțiile care le însoțesc în cadrul activității comisiei internaționale de la Geneva. Și-a format astfel o rețea profesională dominată de elitele politice și culturale din celelalte state participante și a întreținut cu acestea o vastă corespondență. El s-a remarcat în cadrul Ligii Națiunilor și prin acțiunile de sprijinire a asociațiilor studențești și a colaborărilor dintre aceștia, de înlesnire a condițiilor de documentare sau de ieftinire a excursiilor științifice și a vizitelor de studiu, de acordare a unor burse de stagiu la Societatea Națiunilor.

La nivelul educației, cooperarea intelectuală din cadrul Ligii Națiunilor aduce elita românească în colaborare cu alți specialiști în domeniu. În 1928 are loc în România Congresul Internațional al Învățământului Secundar, unde se discută rolul mijloacelor audio-vizuale și al cinematografului educativ în cadrul activităților didactice. În acest domeniu se remarcă activitatea lui Constantin Kirițescu. În anul 1926 acesta întocmește un raport referitor la metodele și mijloacele prin care sistemul educațional din România a inserat în activitățile didactice principiile Societății Națiunilor și ajută la dezvoltarea mijloacelor de cooperare internațională în rândul studenților. El inițiază analiza manualelor școlare din România, pentru a elimina informații eronate sau tendențioase, alături de Gheorghe Oprescu și Ion Rădulescu-Pogoneanu⁶⁵.

Activitatea României în sectorul de cooperare intelectuală din cadrul Ligii Națiunilor este un domeniu complex care antrenează o abordare divizată pe personalități și pe domenii de activitate. Sunt necesare pe viitor o serie de investigații dedicate rolului intelectualității în menținerea păcii, mecanismelor de formare a acestor elite politice și culturale care au reprezentat România în cadrul Ligii Națiunilor, modul în care a fost influențat sistemul de învățământ superior, aspecte particulare ale cooperării în sectorul umanist și al educației, cooperarea în domeniul presei, precum și reprezentării acestor instituții și a elitelor românești în ansamblul de publicații și cotidiane din țară și din străinătate. Una din soluțiile găsite de autoritățile care doreau să creeze elite politice și culturale în spațiul românesc a fost aducerea unor specialiști din străinătate care să contribuie la

⁶⁴ *Ibidem*, p. 26-31.

⁶⁵ Propunerile formulate de România au atras alegerea lui în cadrul Comitetului Executiv Permanent în Biroul Internațional de Educație Morală.

formarea studenților români și a experților locali, un rol însemnat în acest sens fiind relația cu Franța.

Concluzii

Activitatea acestei comisii internaționale, dar și naționale, a fost extrem de laborioasă. Asumarea misiunii de a pune laolaltă și a coordona elitele politice și culturale din atât de multe țări a fost o adevărată provocare la acea vreme în cadrul unei Europe abia ieșite din prima conflagrație mondială. În mod similar la nivel național, intelectualii români de după 1918 au avut o misiune aparte, dincolo de reprezentarea la nivel internațional. Aceea de a pune laolaltă toate grupurile de intelectuali din noile provincii și de a-i focaliza atât pe problemele interne materiale care păreau să fie mai arzătoare, cât și pe problema promovării culturii românești. Acest articol evidențiază necesitatea unei serii de alte demersuri similare pe mai multe paliere. Activitatea Comisiei Naționale de Cooperare Intelectuală poate reprezenta subiectul unei activități de cercetare de câțiva ani. Spațiul limitat a făcut ca acest articol să pună în lumină doar o parte dintre cele mai importante activități care evidențiază punerea în aplicare a conceptului de cooperare intelectuală a comisiei naționale în România.

O serie de alte direcții de cercetare vor completa pe viitor evoluția conceptului de cooperare intelectuală și maniera în care intelectualii români au înțeles colaborarea dintre elite. Acestea vor avea în atenție activitatea lui Dimitrie Gusti ca vice-președinte al Institutului Internațional de Sociologie, alături de cea a lui Gheorghe Vlădescu-Răcoasa și a lui Henri Stahl ca membri ai aceluiași prestigios institut, activitatea Elenei Văcărescu în domeniul artelor și literelor de pe poziția de președinte al Comitetului Internațional pentru Difuzarea Artelor și Literelor prin Cinematograf, a dr. Ioan Cantacuzino în Comitetul Internațional pentru Învățământul Higienei și Medicinii Preventive și a multor alora.